Патрахіна К.Є.
Інститут філософської освіти і науки
II курс, спеціальність “філософія”
науковий керівник:
канд. філос. наук, доц. Остапчук Г.О.

ФІЛОСОФСЬКЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ МОРАЛІ ЗА М.ГОГОЛЕМ

Романтичне світорозуміння, засоби та форми літературно-культурної творчості дають змогу зрозуміти «загадковість» М. Гоголя – “блудного сина України”. Ми звикли вважати Гоголя в більшій мірі як письменника, митця слова, а про Гоголя-філософа згадується нечасто.

У своїх повістях та п’єсах: «Ревізор», «Шинель», «Мертві душі» мислитель доносить до читача проблему спотворених цінностей та неправильної моралі, які постали в тогочасному російському суспільстві. Ситуація такого плану вимагала філософського переосмислення всієї суспільної , за М.Гоголем єдиним виходом було – винесення внутрішніх побутових проблем на суспільний осуд. Він вважав, що відбиток всієї державної політики – в кожній сім’ї, відбиток моралі – в кожній особі. Унікальною є здатність бачити зло не в трагедії, а у відсутності всього трагічного. М. Гоголь звинувачує суспільство не лише у його не здатності тверезо та раціонально мислити, в першу чергу, він вважає, що ця проблема має глибші коріння – а саме у відсутності мети життя. Що ж як не мета життя, за М. Гоголем, є найвищою сутністю людського існування. Тут торкається аксіологічної проблематики, адже основою вважає цінність існування кожної особи.

Основою для подібних роздумів стала сама по собі російська культура, яка ще з петровських часів зриває із всесвітньої піну або лише накип, а плоди вищого західноєвропейського просвітництва проникають в Росію разом з іншими “галантерейним товаром”. М. Гоголь, як людина духовна і водночас душевна, помічав це неправильне сприйняття європейської культури, а разом з цим і суспільної думки, та єдиним виходом вбачав звернення до Бога до істинного Бога, який має, не дивлячись ні на що, бути присутнім в кожній людині. Під Богом, він в першу чергу розумів не трансцендентне поняття сприйняття дійсності, а як частину стійкої моралі та особистісної індивідуальності, яке спроможне нам дати прекрасне. Тому прекрасним є Бог і все те, що він створює, а саме мистецтво. В своїх щоденниках М.Гоголь писав: “Створив мене Бог і не утаїв від мене призначення мого . Народився я зовсім не для того, щоб створити епоху на полі літературному. Діло моє простіше та ближче – діло моє про яке передусім має думати кожна людина, не лише я. Діло моє – ДУША і тривке діло життя” [5, 90]. Тобто, розкрити свою душу – означає відкрити свою емоцію – справжню, незалежну і живу. Таке висловлювання є актуальним в дусі мистецтва,зокрема мистецтва пронизаного через відчуття і розуміння Бога.

Можна сміливо зазначати, М. Гоголь був людиною, ідеї якої є актуальними і сьогодні. Він випередив свій час, завдяки своїй творчій уяві та душевному спокою. Бути людиною сучасною у відсталому суспільстві – то справа нелегка і вимагає створення конкретних власних принципів для того, щоб вміти вживатися з людьми. Для М.Гоголя це було нескладно, адже він, не дивлячись ні на що відчуває допомогу та присутність Бога у своїх

творчих начинаннях. Тому часто у його творах: «Вечори на хуторі біля Диканьки», «Миргород», можна прослідкувати образ чорта, який зображується не лише, як казковий персонаж, а є метафоричною особою , яка має в кожному творі свій вигляд. Тема присутності подібного духу виливається в гумористичному підході до зображення конкретних людей. Сміх М.Гоголя – це і є боротьба людини з чортом, з самою собою, але не помічаючи цього. Чорт виступає як явище «безсмертної вульгарності людської», що споглядає за всіма умовами місцевими і часовими – історичними, народними, державними і суспільними – явище безумовного вічного і всесвітнього зла : вульгарність під виглядом вічності. Тобто чорт є вічним і існує доти, доки немає в суспільстві розуму та вишуканості.

На думку мислителя, в кожному з нас присутня частина і від Бога і від чорта, до кого більше схильна людина – то вже її власна справа. М. Гоголь вибрав сторону Бога не лише, щоб творити,а в першу чергу, щоб співіснувати з людьми та розуміти проблеми, присутні в соціумі: "… уже віддавна дивлюсь я на людину не як на митця, милість божа допомогла мені дивитись на неї інакше, і я дивлюсь на неї інакше і я дивлюсь на неї, як брат і це почуття куди більше небесне і краще. Мистецьке ремесло придалось мені тільки в поміч, через нього мені доведеться тільки на ділі довести мою любов про що я й молю Бога безперестанку" [5, 98].

За М. Гоголем, головною силою, спроможною подавити цього морального та особистісного чорта є звернення до власної душі, яку людина може відімкнути в будь-який момент. Проблему суспільства він характеризував як дедуктивну – кожен сам по собі може вплинути на всіх: "Знайди лише ключ до своєї власної душі, коли ж знайдеш, тоді тим самим ключем одімкнеш душі усіх" [5, 95]. Ключем, як можна здогадатись, є повернення до християнської православної моралі, яку заслонила погоня за модним, не розуміючи цього. А насправді сучасне, модне та актуальне – простіше, ніж здається на перший погляд, це лише нове наслоювання на досконало сформовані власні ідеали. В тому то і виражається актуальність, що вона суб'єктивна, і кожен має виробляти таким чином свою індивідуальність. М.Гоголь бачив, всі проблеми полягають саме у відсутності цієї індивідуальності, та існуванні такого «колективного несвідомого».

Ще одним актуальним питанням являється етнічна та духовна приналежність М. Гоголя або до Росії, або України. Складно відповісти на це риторичне питання, але існують певні висказування, які говорять самі за себе: "Знаю, що моє ім'я після мене буде щасливіше за мене й нащадки тих же ЗЕМЛЯКІВ моїх, може з очима вогкими від сліз бажатимуть миру моїй тіні" [5, 88]. Тут чітко прослідковується шанобливе ставлення саме до рідних місць і, взагалі, у своїх творах М.Гоголь робить героями та зображує в більшій мірі українські характери, хоча вони і синтезують з петербурзькими.

Проблема гоголівського світогляду є не до кінця зрозумілою для дослідників його постаті і для простих читачів. Недарма Микола Бердяєв писав про те, що у М.Гоголя була якась таємниця, і нікому вона невідома пішла з ним у "те життя". Тим він і є унікальним та привабливим і до нашого часу, таким самим він залишиться для майбутніх нащадків. Адже постать жива доти, доки має свою таємницю та віру у власні погляди, навіть всупереч суспільним.

Література:

1. Бердяєв М. О характере русской религиозной мысли XIX века / [електронний ресурс] // сайт www.gumer.info
2. Зіньківський В. Гоголь в його релігійних шуканнях // Хроніка – 2000. – № 37-38.

3. Лотман Ю. Беседы о русской культуре: быт и традиции русского дворянства (XVIII – нач. XIX века). – СПБ.: Искусство – СПБ, 1994. – 399 с.
4. Мережковський Д. «Гоголь і чорт»/ Історія філософії України. Хрестоматія: навч.посібник / Упорядники М.Ф. Тарасенко, М.Ю. Русин, А.К. Бичко та ін. – К.: Либідь, 1993. – 560с.
5. Чижевський Д. Філософські твори: у 4-х тт. /Під заг. ред. В. Лісового – Т.1. – К.: Смолоскип, 2005. – 420 с.